

מדינת ישראל

הודעה לתקשורת

אתר: www.cbs.gov.il דוא"ל: info@cbs.gov.il פקס: 02-6521340

ירושלים, ה' בשבט תשע"ח
21 בינואר 2018
016/2018

חדש בלמ"ס! מדעי הרוח בהשכלה הגבוהה בישראל, תשל"ז-תשע"ז (2016/17-1976/7) **New at the CBS! Humanities in the Higher Education in Israel, 1976/7-2016/17**

הודעה זו עוסקת בסטודנטים במדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות. מדעי הרוח בהודעה זו כוללים את המדעים ההיסטוריים, מדעי היהדות, פילוסופיה, ארכיאולוגיה, שפות, ספרויות ותרבות, ואינם כוללים את מדעי החינוך והאומנויות לסוגיהן.

- אחוז הסטודנטים במדעי הרוח ירד באופן ניכר בשלושים השנים האחרונות, מ-23.3% מהסטודנטים בתשמ"ד (1983/84) עד ל-7.7% בתשע"ז (2016/17).
- בעשור האחרון ירד מספר הסטודנטים במדעי הרוח גם במספרים מוחלטים, מ-22,882 בתשס"ה (2004/05) ל-17,931 בתשע"ז (2016/17).
- בשנים תשנ"ז-תשע"ז (1996/97-2016/17) ירד מספר הסטודנטים ברוב מקצועות הלימוד, ובמיוחד במקצועות עם דגש מקומי-ישראלי: ספרות עברית (ב-74%), לשון עברית (60%) והיסטוריה ישראלית (56%). לעומת זאת, עלה מספר הסטודנטים במקצועות כגון לימודי מזרח אסיה (61%) ולימודי תרבויות (127.5%).
- הלימודים לתואר ראשון במדעי הרוח הפכו פחות ממוקדים ויותר בין-תחומיים. בסוף שנות השמונים אחד מכל עשרה סטודנטים במדעי הרוח למד לימודים כללים במדעי הרוח, לעומת אחד מכל שלושה סטודנטים בתשע"ז (2016/17).
- מגוון המקצועות שניתן ללמוד במדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות ירד מ-52 בתשס"א (2000/01) ל-41 בתשע"ז.
- משנות האלפיים (תש"ס והלאה) 30 מקצועות (וחוגי לימוד) אינם נלמדים עוד באוניברסיטאות השונות. בדומה למגמת הירידה במספר הסטודנטים, אחוז המועמדים למקצועות מדעי הרוח מתוך כלל המועמדים באוניברסיטאות ירד באופן ניכר בשלושים השנים האחרונות, מ-16.9% בתשמ"ה (1984/85) ל-7.9% בתשע"ז (2016/17).
- למרות הירידה בביקוש ללימודי מדעי הרוח באוניברסיטאות רמת ההישגים הקודמים של הסטודנטים לא ירדה ואפילו עלתה. ציון הבגרות הממוצע בקרב סטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטאות עלה בהדרגתיות, מ-90.8 בתשס"ג (2002/03) ל-94.7 בתשע"ז. אחוז הסטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטאות שנבחנו ב-5 יחידות באנגלית היה במגמת עלייה - מ-61.2% בתשס"ג ל-67.9% בתשע"ז.
- אחוז הסטודנטים למדעי הרוח שנבחנו בבגרות מוגברת במדעי הרוח (היסטוריה, פילוסופיה וספרות) ירד באופן ניכר, מ-37.2% בשנת תשס"ג ל-30.7% בשנת תשע"ז.

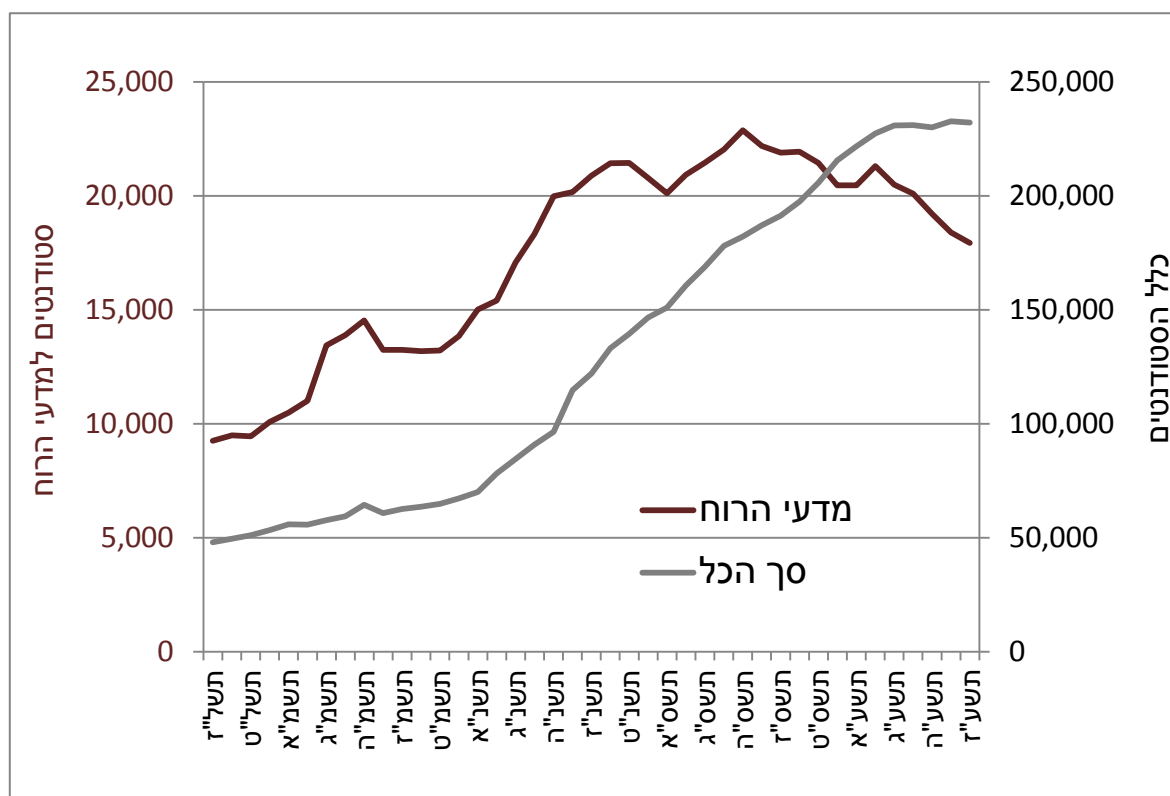
[להגדרות והסברים](#)

כתבו מתן שוקרון, אורי נפתלוביץ, סילביה ליפלסקי ואביאל קרנצלר, תחום השכלה גבוהה ומדע
לקבלת הסברים ניתן לפנות אל יחידת הדוברות בטל' 02-6527845

סטודנטים¹ במדעי הרוח

מסוף שנות השבעים של המאה הקודמת ועד אמצע שנות האלפיים מספר הסטודנטים במדעי הרוח היה במגמת עלייה מ-9,253 בתשל"ז (1976/7) ועד לשיא של 22,882 בתשס"ה (2004/5). לאחר מכן, השתנתה המגמה ומאז מספר הסטודנטים נמצא במגמת ירידה והגיע ל-17,931 בתשע"ז (2016/17). מספרם ההולך ופוחת של הסטודנטים במדעי הרוח בעשור האחרון בולט במיוחד לאור הגידול במספרם של כלל הסטודנטים.

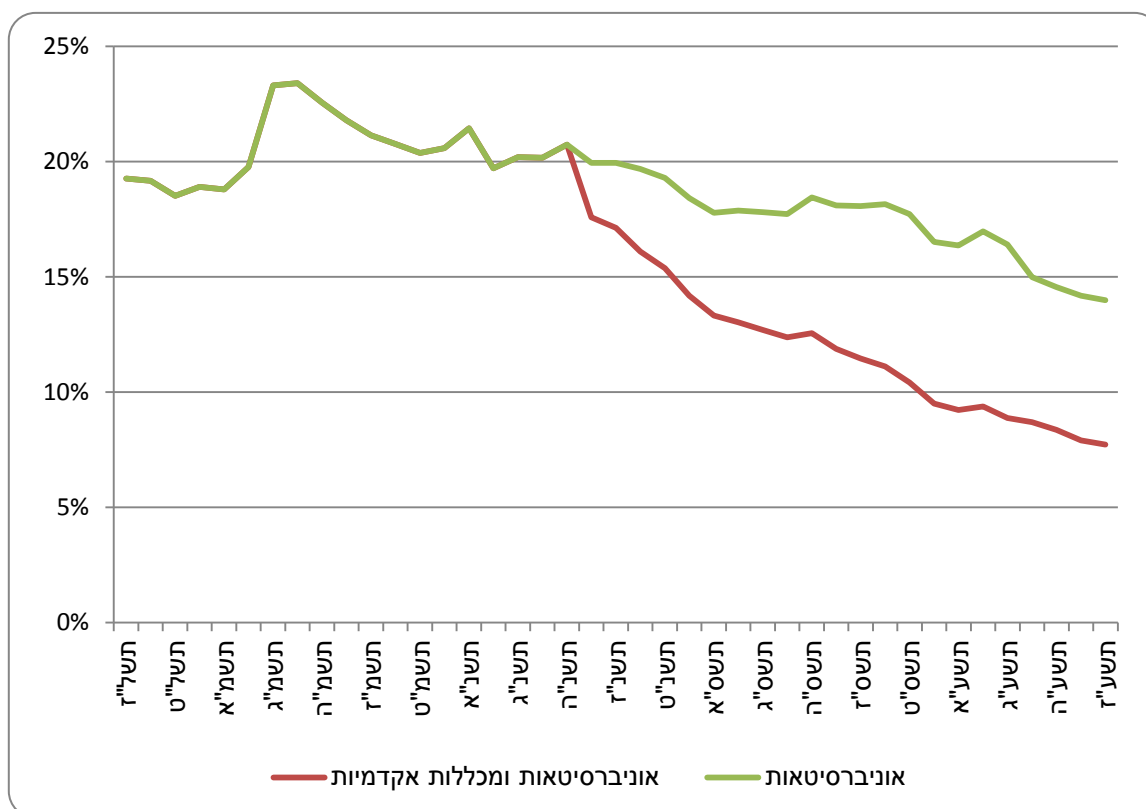
תרשים 1 – כלל הסטודנטים והסטודנטים למדעי הרוח במוסדות להשכלה גבוהה, מספרים מוחלטים

חלקם של הסטודנטים למדעי הרוח נמצא במגמת ירידה מאמצע שנות השמונים ועד ימינו (תרשים 2). אחוז הסטודנטים למדעי הרוח ירד מ-23.3% מכלל הסטודנטים בשנת תשמ"ד (1983/84) ל-7.7% בשנת תשע"ז. הירידה באחוז הסטודנטים הלומדים מדעי הרוח נובעת מהצטרפותן של המכללות האקדמית בשנות ה-90, שבהן לימוד מדעי הרוח הינו שולי יחסית (2.2% בתשע"ז). כמו כן, היא נובעת מירידה בשיעור הלומדים מדעי הרוח באוניברסיטאות, בתשע"ז הגיע שם למינימום של 13.9% (מ-23.3% בתשמ"ה – 1984/85).

¹ לא נכללים סטודנטים מהאוניברסיטה הפתוחה

תרשים 2 - סטודנטים למדעי הרוח במוסדות להשכלה גבוהה, לפי סוג מוסד, אחוזים מתוך כלל הסטודנטים

מגמות בלימודי מדעי הרוח

בעשרים השנים האחרונות (תשנ"ז-תשע"ז), ירד מספר הסטודנטים ברוב מקצועות הלימוד במדעי הרוח, אם כי בקצב שונה. במקצועות עם דגש מקומי-ישראלי חלה הירידה החדה ביותר: ספרות עברית (ירידה של 74%), לשון עברית (60%) והיסטוריה ישראלית² (56%). לעומת זאת, קצב הירידה היה קטן יותר במקצועות היישומים יותר: ארכיאולוגיה (31%) ולימודי ארץ ישראל (37%). בניגוד לירידה במספר הסטודנטים ברוב המקצועות בשנים תשנ"ז-תשע"ז, היו מקצועות שבהם חלה עלייה ניכרת: לימודי תרבויות (90%), לימודי מזרח אסיה (61%), ולימודים כלליים (37.5%). במדעי היהדות נשאר מספר הסטודנטים יציב יחסית.

² תולדות עם ישראל.

**לוח א – מספר הסטודנטים למדעי הרוח במוסדות להשכלה גבוהה במקצועות לימוד נבחרים³,
תשנ"ז (1996/97) ותשע"ז (2016/17)**

תשע"ז (2016/17)	תשנ"ז (1996/97)	מקצועות לימוד נבחרים
621	2,359	ספרות עברית
1,002	2,273	היסטוריה ישראלית
1,275	2,486	היסטוריה כללית
1,074	2,204	שפות ⁴
511	1,285	לשון עברית
1,639	2,278	היסטוריה של האסלם וארצותיו ⁵
1,241	1,755	אנגלית
856	1,361	לימודי א"י
1,166	1,620	פילוסופיה
409	811	ספרות כללית
565	820	ארכיאולוגיה
2,296	2,310	מדעי היהדות ⁶
934	580	לימודי מזרח אסיה
1,033	543	לימודי תרבויות ⁷
4,462	3,244	מדעי הרוח כללי
477	658	אחר

לימודים כלליים לתואר ראשון במדעי הרוח

הלימודים לתואר ראשון במדעי הרוח הפכו לפחות ממוקדים ויותר בין-תחומיים. בעשור האחרון אחוז הלומדים לימודים כלליים במדעי הרוח עלה בהתמדה. בתשע"ז, אחד מכל שלושה סטודנטים למדעי הרוח למד לימודים כלליים. לעומת זאת, שלושים שנה קודם, בסוף שנות השמונים, רק אחד מכל עשרה סטודנטים למד לימודים כלליים במדעי הרוח.

³ לצורך הכנת לוח זו קובצו מספר מקצועות קרובים למקצוע אחד.

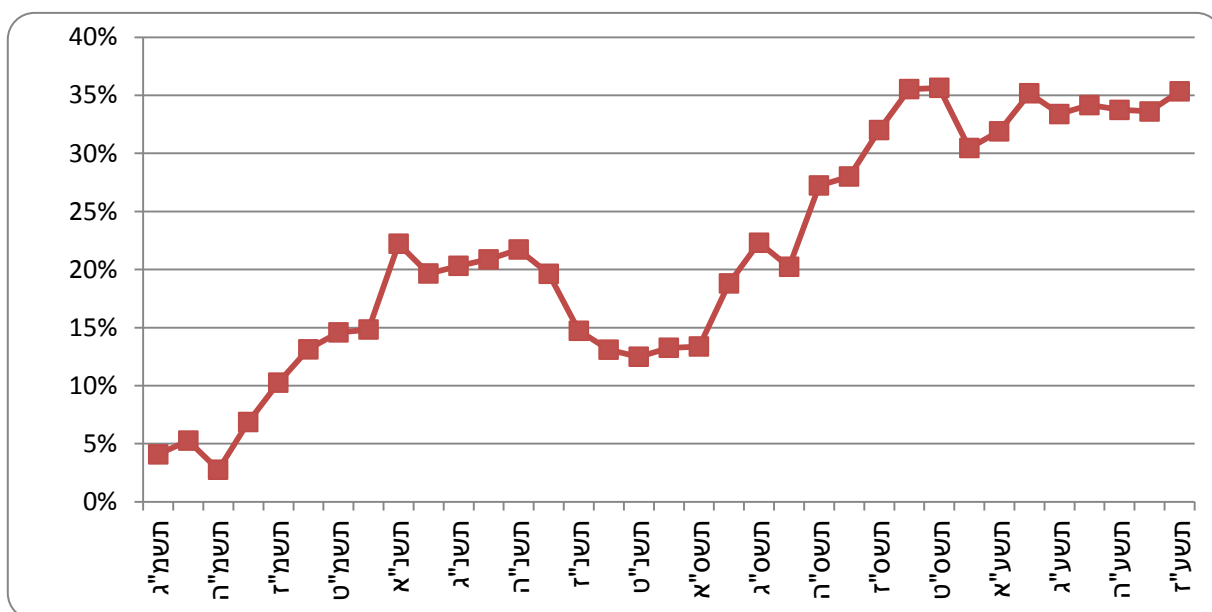
⁴ שפות כולל: גרמנית שפה וספרות, איטלקית שפה וספרות, ערבית שפה וספרות, אידיש שפה וספרות, צרפתית שפה וספרות, תרגום ושפה ושימושיה.

⁵ כולל מקצוע תולדות האיסלם ותרבותו.

⁶ מדעי היהדות כולל את המקצועות: תנ"ך (מקרא), תלמוד (תורה שבע"פ), יהדות, תולדות המחשבה היהודית, פילוסופיה יהודית.

⁷ לימודי תרבויות כולל את המקצועות: לימודים קלאסיים, לימודים ספרדיים ולטינו-אמריקניים, לימודים רוסיים וסלאויים, לימודים הודיים, אירניים וארמניים, מחקר התרבות, מדעי התרבות.

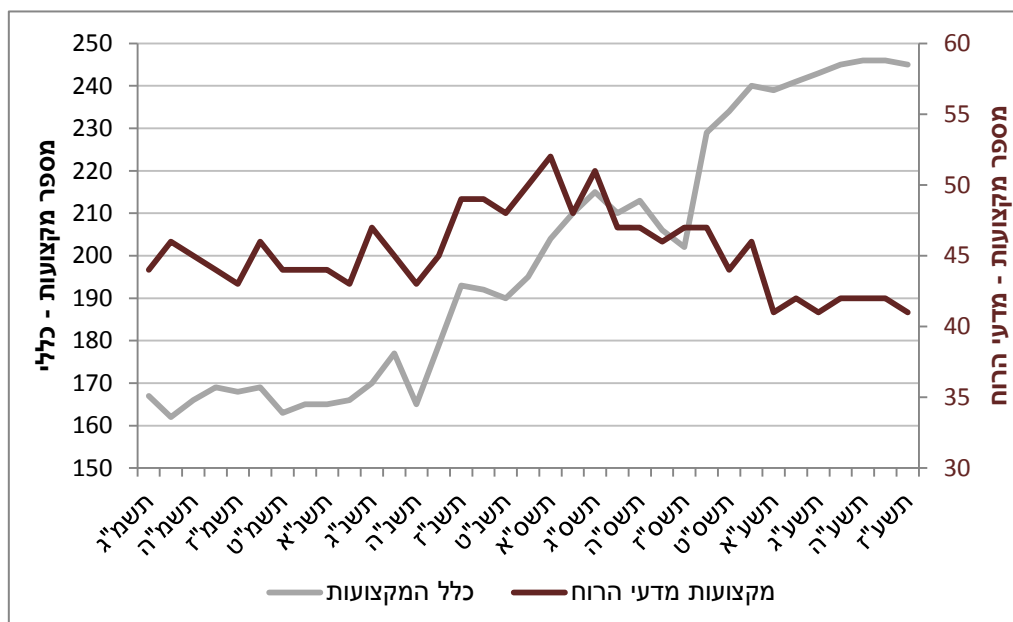
תרשים 3 – אחוז הסטודנטים הלומדים לימודים כלליים מתוך כלל הסטודנטים במדעי הרוח במוסדות להשכלה גבוהה

מקצועות לימוד במדעי הרוח

מספר המקצועות שניתן ללמוד במדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות ירד בשנות האלפיים ב-20%, מ-52 בתשס"א (2000/01) ל-41 בשנת תשע"ז. לעומת זאת, מספרם של כלל מקצועות הלימוד באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות עלה ב-20% – מ-204 בתשס"א (2000/01) ל-245 בתשע"ז (2016/17).

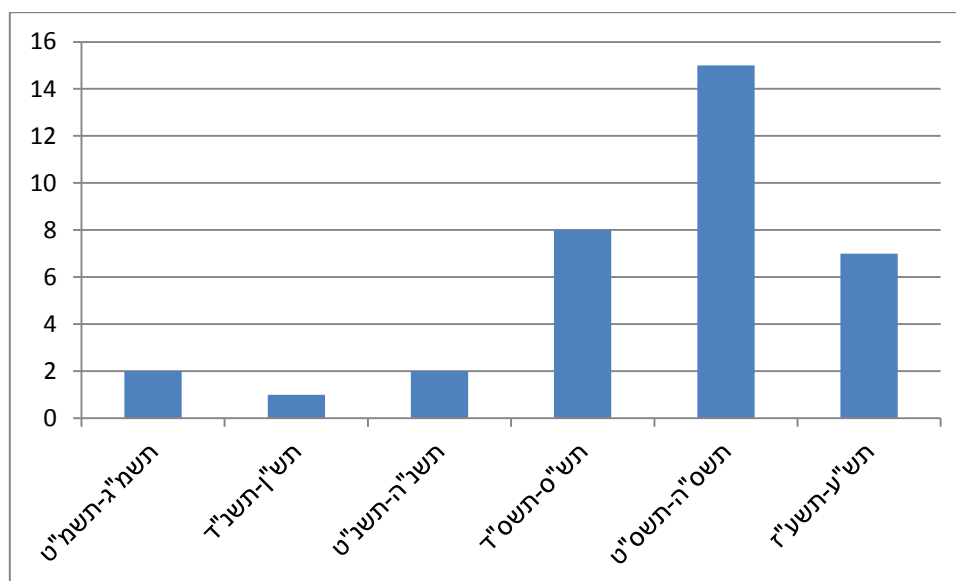
תרשים 4 - מספר מקצועות לימוד במדעי הרוח ובכלל המקצועות במוסדות להשכלה גבוהה

צמצום מספר מקצועות הלימוד במדעי הרוח באוניברסיטאות

במהלך ארבעים השנים האחרונות הצטמצם מספר המחלקות למדעי הרוח באוניברסיטאות, חלקן אוחדו וחלקן נעלמו. כלומר, חלק ממקצועות הלימוד אינם נלמדים עוד כחוג לימוד, אלא נלמדים כמגמות או כחלק ממקצועות לימוד אחרים. בחלק מהאוניברסיטאות לא ניתן ללמוד מקצועות כגון לימודים הודיים, אירניים וארמניים, היסטוריה של אפריקה, בלשנות שמית והיסטוריה של רוסיה ומזרח אירופה. בכל האוניברסיטאות לא ניתן ללמוד בשנת תשע"ז לקראת תואר ראשון באשורולוגיה, במצרית או בגרמנית. לעומת זאת, במשך השנים נוספו באוניברסיטאות מקצועות כלליים כגון לימודי אירופה ומדעי התרבות. בתרשים 6 ניתן לראות כי סגירת החוגים התרחשה בעיקר מתחילת שנות האלפיים.

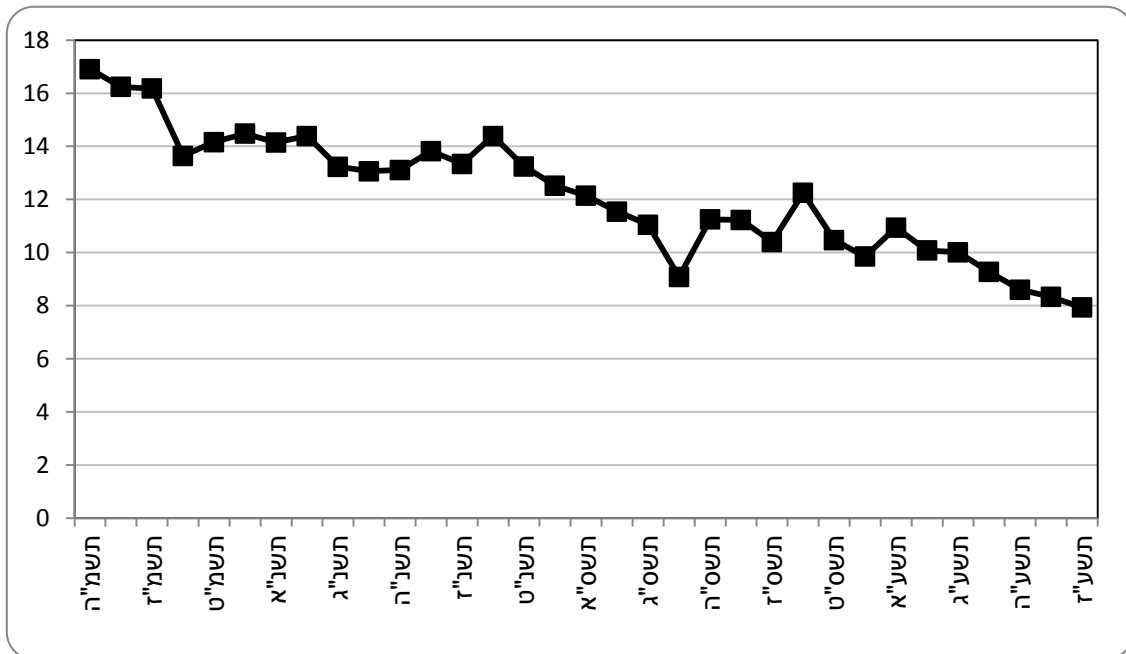
תרשים 6 - מספר המקצועות במדעי הרוח שאינם נלמדים עוד באוניברסיטאות

מועמדים ללימודי תואר ראשון במדעי הרוח

בדומה למגמת הירידה באחוז הסטודנטים, גם אחוז המועמדים למקצועות מדעי הרוח מתוך כלל המועמדים באוניברסיטאות ירד באופן ניכר בשלושים השנים האחרונות, מ-16.9% בתשמ"ה (1984/85) ל-7.9% בתשע"ז (2016/17).

תרשים 6 – מועמדים ללימודי מדעי הרוח באוניברסיטאות, תשמ"ה–תשע"ז (1984/85–2016/17), אחוזים

תכונות של הלומדים מדעי הרוח

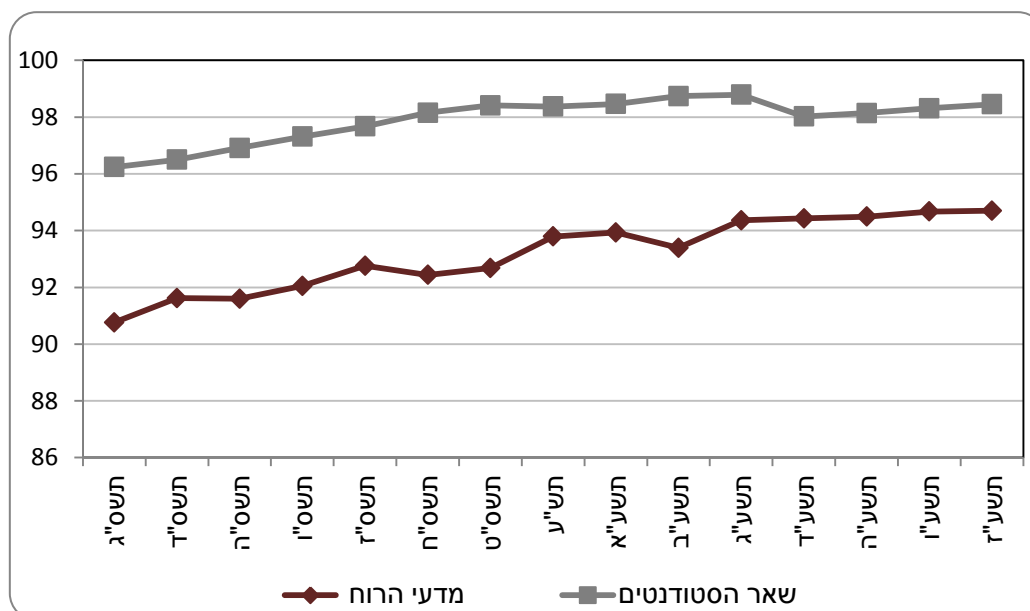
אחוז הנשים הלומדות מדעי הרוח דומה לחלקן בשאר תחומי הלימוד. אך התפלגות הגילים שונה מאוד מאשר בשאר תחומי הלימוד – שיעור בני השישים ומעלה מתוך הלומדים לתואר שלישי במדעי הרוח הינו 10% לעומת 1.3% בממוצע בשאר התחומים. באופן דומה, אחוז בני חמישים וחמש ומעלה הלומדים לתואר שני הינו 11.2% לעומת 1.7%, ובתואר ראשון אחוז בני ארבעים ומעלה הינו כפול (11% לעומת 5.1%, בהתאמה). שיעור הערבים הלומדים לתואר ראשון במדעי הרוח גבוה משיעורם בשאר תחומי הלימוד (19.9% לעומת 13.4%, בהתאמה), אך נמוך משמעותית בתואר השני 13.6% לעומת 8.8%, בהתאמה).

בגרות בקרב סטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטאות

למרות הירידה בביקוש ללימודי מדעי הרוח באוניברסיטאות רמת ההישגים של הסטודנטים לא ירדה ואפילו עלתה. זאת בניגוד ללימודי כלכלה שבהם הירידה בביקוש למקצוע לוותה בירידה בהישגים של הסטודנטים (ראו הודעה לתקשורת [לימודי תואר ראשון בכלכלה, תשע"ז \(2016/17\)](#)).

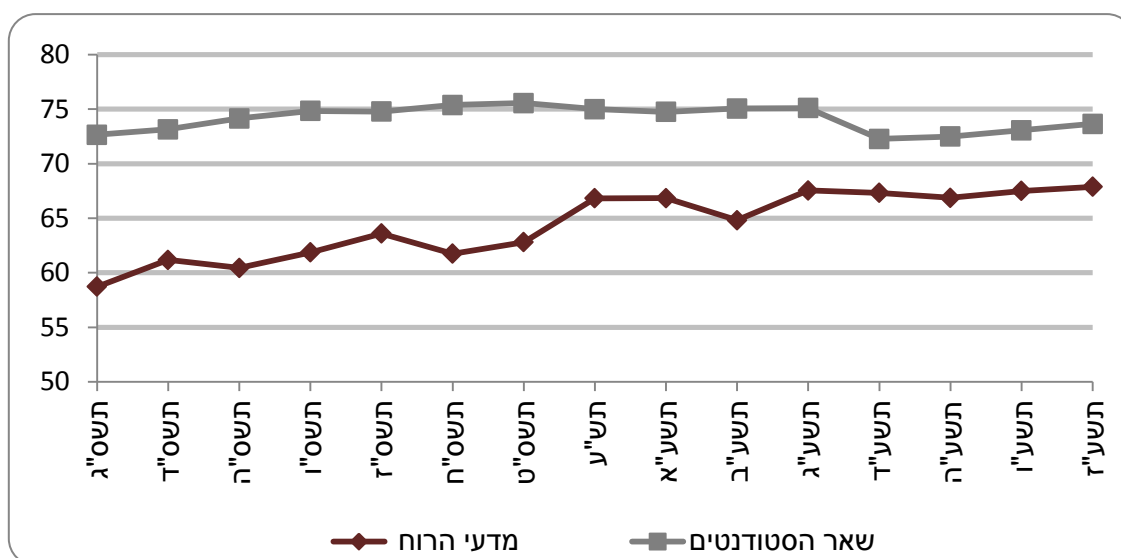
ציון הבגרות הממוצע בקרב סטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטאות עלה בהדרגתיות, מ-90.8 בתשס"ג (2002/03) ל-94.7 בתשע"ז (2016/17). עם זאת, ציון זה עדיין נמוך מהציון הממוצע של שאר הסטודנטים באוניברסיטאות. הפער בין הציון הממוצע של סטודנטים למדעי הרוח לציון הממוצע של שאר הסטודנטים הצטמצם ב-1.8 נקודות, מ-5.5 בשנת תשס"ג ל-3.7 בשנת תשע"ז.

תרשים 7 – ציון הבגרות הממוצע של הסטודנטים למדעי הרוח ושל שאר הסטודנטים

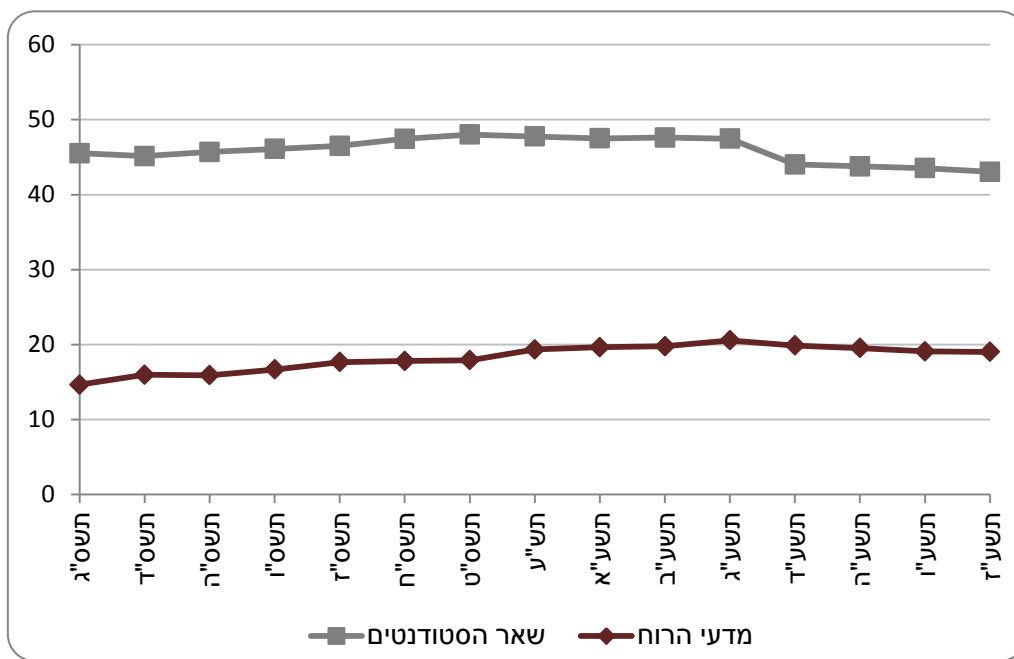
אחוז הסטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטאות שנבחנו ב-5 יחידות בבחינת הבגרות באנגלית נמצא במגמת עלייה – מ-61.2% בשנת תשס"ג (2002/03) ל-67.9% בשנת תשע"ז (2016/17). לעומת זאת, האחוז של שאר הסטודנטים באוניברסיטאות לא ירד מתחת ל-72% לאורך השנים.

תרשים 8 – אחוז הסטודנטים למדעי הרוח ושאר הסטודנטים באוניברסיטאות שנבחנו ב-5 יחידות אנגלית

אחוז הסטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטאות שנבחנו ב-5 יחידות במתמטיקה היה נמוך בהרבה מהאחוז בקרב שאר הסטודנטים באוניברסיטאות. בשנת תשע"ז (2016/17) אחוז הסטודנטים למדעי הרוח שנבחנו ב-5 יחידות בבגרות במתמטיקה עמד על 19% בלבד לעומת 43% בקרב שאר הסטודנטים באוניברסיטאות.

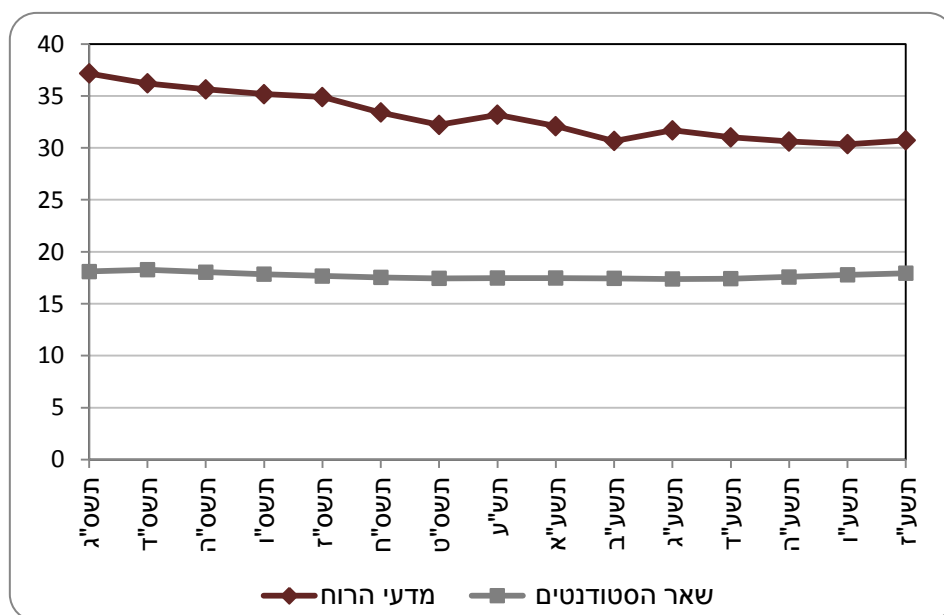
תרשים 9 – אחוז הסטודנטים למדעי הרוח ו שאר הסטודנטים באוניברסיטאות שנבחנו ב-5 יחידות במתמטיקה

היבחנות במדעי הרוח בבחינות הבגרות

אחוז הסטודנטים למדעי הרוח שנבחנו בבחינת בגרות מוגברת במקצועות מדעי הרוח - היסטוריה, פילוסופיה וספרות, ירד משמעותית לאורך השנים, מ-37.2% בשנת תשס"ג (2002/03) ל-30.7% בשנת תשע"ז, אך הוא עדיין היה גבוה באופן ניכר מאשר בקרב שאר הסטודנטים.

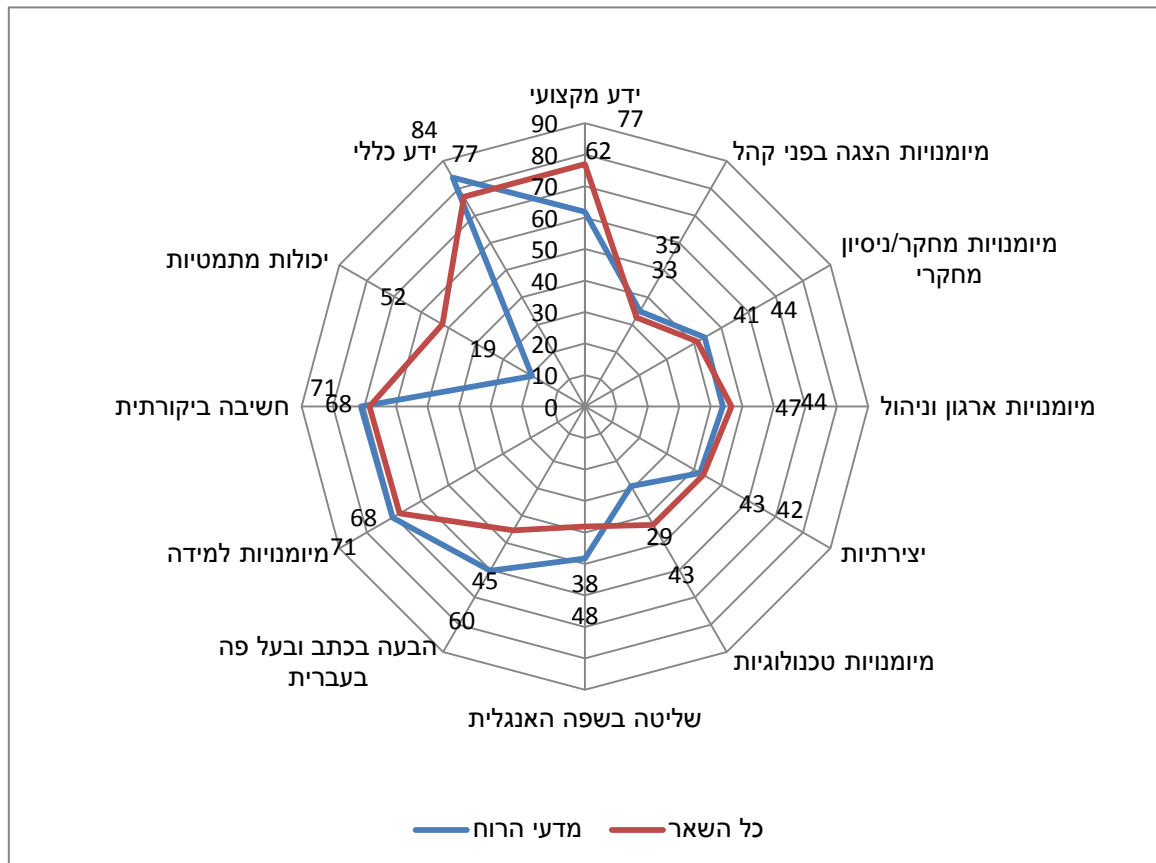
תרשים 10 – אחוז הסטודנטים למדעי הרוח ושאר הסטודנטים באוניברסיטאות בבחינת בגרות מוגברת במדעי הרוח (היסטוריה, פילוסופיה, ספרות)

שיפור מיומנויות בקרב סטודנטים במדעי הרוח

במסגרת סקר⁸ שנערך על ידי הלמ"ס נמצאו ממצאים מעניינים לגבי ההבדלים בשיפור המיומנות במהלך הלימודים כפי שדיווחו הסטודנטים. סטודנטים במדעי הרוח דיווחו כי שיפרו את הידע הכללי, את ההבעה בכתב ובעל פה ואת השליטה באנגלית יותר מאשר סטודנטים מתחומי דעת אחרים. לעומת זאת, פחות סטודנטים במדעי הרוח דיווחו כי שיפרו את מיומנותם הכמותית ויכולתם הטכנולוגית מאשר סטודנטים מתחומי דעת אחרים.

תרשים 11 – אחוז הסטודנטים, למדעי הרוח ושאר הסטודנטים, ששיפרו את מיומנויותיהם

⁸ מידע נרחב על המיומנויות הנרכשות ראו הודעה לתקשורת [כישורים וידע שסטודנטים משפרים בשנתיים הראשונות ללימודי התואר הראשון ממצאים מתוך סקר השכלה גבוהה 2014](#)

הגדרות והסברים

הנתונים המוצגים בהודעה מבוססים על קבצים מנהליים שמתקבלים מהמוסדות להשכלה גבוהה, וכוללים נתונים אישיים של סטודנטים. קבצים אלו עוברים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה תהליכים של עיבוד, האחדה וטיוב הנתונים. נתונים נוספים התקבלו באמצעות קישור קובצי נתונים נוספים לקבצים שבידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

אוכלוסיית ההודעה - כוללת סטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות ואינה כוללת סטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטה הפתוחה.⁹

מדעי הרוח - כוללים את המדעים ההיסטוריים, מדעי היהדות, פילוסופיה, ארכיאולוגיה, שפות, ספרויות ותרבות. לא נכללים מדעי החינוך והאומנויות לסוגיהן.

סטודנטים למדעי הרוח – מי שלמדו במקצוע ראשון או במקצוע משני אחד ממקצועות מדעי הרוח.

היעלמות מקצוע במוסד – מקצוע שבמוסד מסוים לא החלו ללמוד אותו סטודנטים חדשים.

מוסדות לימוד שבהם לומדים מדעי הרוח

אוניברסיטאות: האוניברסיטה העברית בירושלים; אוניברסיטת תל-אביב; אוניברסיטת בר-אילן; אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; אוניברסיטת חיפה; אוניברסיטת אריאל בשומרון.¹⁰

מכללות אקדמיות: המכללה האקדמית תל-חי; המכללה האקדמית ספיר; המכללה האקדמית אשקלון; המכללה האקדמית כנרת בעמק הירדן; המכללה האקדמית צפת; המכללה האקדמית אחוזה; המכללה האקדמית גליל מערבי; הקריה האקדמית אונו; מכון שכטר למדעי היהדות; המרכז האקדמי שלם.

⁹ לאוניברסיטה הפתוחה מאפיינים המייחדים אותה מיתר המוסדות להשכלה גבוהה. הדבר בא לידי ביטוי בתהליכי הקבלה של הסטודנטים ובמהלך לימודיהם, בהרכב אוכלוסיית הסטודנטים ועוד. לפיכך, הנתונים בהודעה זו אינם כוללים את נתוני האוניברסיטה הפתוחה. עם זאת, השאיפה היא לשלב את נתוני האוניברסיטה הפתוחה בסטטיסטיקה השוטפת של המוסדות להשכלה גבוהה, תוך התייחסות לייחודיותה.
¹⁰ החל משנת תשע"ד (2013/14) נוספה אוניברסיטה חדשה - אוניברסיטת אריאל בשומרון. משנה זו, הסטודנטים שבמוסד זה, נכללים בנתוני האוניברסיטאות. עד שנת תשע"ג (2012/13), ולרבות שנה זו) סטודנטים אלו נכללו בנתוני המכללות האקדמיות המתקצבות.